Ağa Kapısından Şeyhülislâmlığa:

İSTANBUL MÜFTÜLÜĞÜ

Ed. Ayhan Işık, Kâmil Büyüker

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları : 773

Ağa Kapısından Şeyhülislâmlığa
İstanbul Müftülüğü
Yayın Koordinatörü
Prof. Dr. Hasan Kâmil Yılmaz

ISBN : 978-605-7580-51-1

Editör : Ayhan Işık
Kâmil Büyüker

Görsel Yönetmen : Esra Yıldız

Fotoğraflar : İstanbul Müftülüğü Arşivi
Şeriyye Sicilleri ve Meşîhat Arşivi
Diyanet İşleri Başkanlığı Özlük Dosyaları
Cihat Hıdır, Bilal Bal

Tashih ve Son Okuma : Ayhan Işık
Kâmil Büyüker

1. Baskı, Haziran 2019, Ankara, 1.000 Adet

© Bütün Yayın Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.

Bu Eser Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık Ticaret İşletmesi İcra Kurulu'nun 22.05.2019 tarih ve 130 sayılı kararıyla uygun görülmüştür.

Yayıncı Sertifika No : 15402

BASKI: TDV
YAYIN MATBAACILIK TİC. İŞLETMESİ
Ostim OSB Mahallesi 1256. Cadde
No: 11 06370 Yenimahalle / ANKARA
Tel: 0312 354 91 31 (pbx)
Faks: 0312 354 91 32
e-posta: bilgi@tdv.com.tr

İSTANBUL'UN 4. MÜFTÜSÜ, İBRAHİM BEDRETTİN ELMALI (1903-1994)

DR. MEHMET BULUT
Diyanet İşleri Başkanlığı Başkanlık Müşaviri

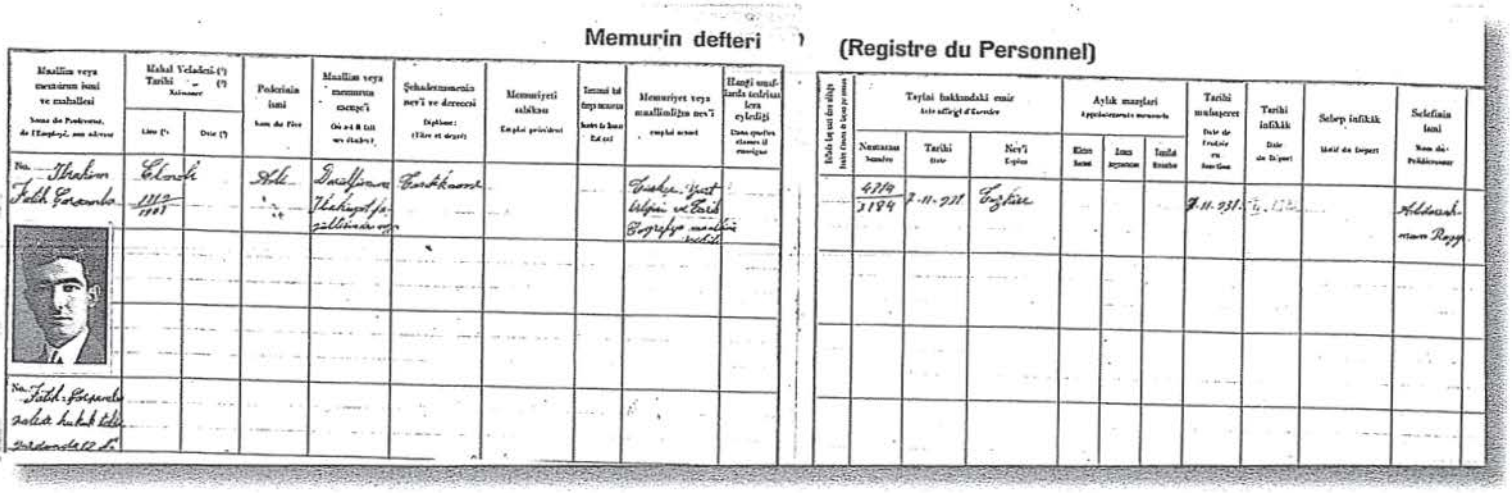
Öz geçmişi

İbrahim Bedrettin Elmalı, 1903'te Antalya'nın Elmalı ilçesinde doğdu. Babası Ali Efendi, annesi Naciye Hanım'dır. Sekiz yaşındayken annesini, on dört yaşındayken de babasını kaybetti. İlk mektebi memleketinde tamamladıktan sonra dayısı, ulemadan Muhammed Hamdi Yazır'ın desteğiyle 1916'da İstanbul'a gelerek Dârülhilâfeti'l-Aliyye Medresesi'ne girdi. 1919'da bu medresenin ibtida-i hariç, 1923'te de ibtida-i dâhil kısmını bitirdi. 1928'de de Dârülfünun İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Bilahare bir müddet de Mekteb-i Hukuk'a devam etti.

Elmalı, resmî memuriyetinden önce ücretli olarak 13 Ekim 1927-7 Kasım 1931 tarihleri arasında İstanbul Hayderî Hüseyin Dede Camii ve İstanbul Şirmet (Şirimet) Çavuş Camii (Bu camiler, 1950'li yıllardaki imar faaliyetleri çerçevesinde yıkılmış olmalıdır.) müezzinliği; 8 Kasım 1931-25 Haziran 1932 tarihleri arasında İstanbul Sankt Georg Avusturya Lisesi ve Ticaret Okulu ilk kısım vekil Türkçe öğretmenliği ve 24 Kasım 1932-30 Nisan 1934 tarihleri arasında da İstanbul Beyoğlu Bulgar Okulu vekil Türkçe ve Yurt Bilgisi öğretmenliği görevlerinde bulundu. O yıllardaki uygulama gereği, 1934-1935 yıllarında birinci defa, 1942-1944 yıllarında da ikinci defa askerlik görevini yerine getirdi. İlk askerlik görevinden sonra kısa bir süre daha (2 Mayıs-12 Aralık 1935) İstanbul Beyoğlu Bulgar Okulu Türkçe ve Yurt Bilgisi öğretmenliğine devam etti.

İstanbul Müftülüğü'ndeki ilk vazifesi

İbrahim Bedrettin Elmalı, İstanbul Müftülüğü'ndeki ilk resmî görevine 19 Aralık 1935'te Müftülük katibi olarak başladı. Bu görevini, ikinci kez silah altına alındığı 28 Ağustos 1942 tarihine kadar sürdürdü. 28 Mart 1944'te terhis olduktan sonra İstanbul Müftülüğü'ndeki vazifesine tekrar başladıysa da buraya devam etmedi. İsteği üzerine 11 Mayıs 1944'te Vakıflar Umum Müdürlüğü'ne naklen tayin edildi. 1944-1953

Sankt Georg Avusturya Lisesi Memurin defterindeki kaydı

yılları arasında sırayla, Vakıflar Umum Müdürlüğü, Başbakanlık Arşiv Umum Müdürlüğü ve Çalışma Bakanlığı'nda çeşitli görevlerde bulundu. Yaklaşık on yıl aradan sonra 30 Kasım 1953 tarihinde Üsküdar müftüsü olarak Diyanet teşkilatına geri döndü. Sekiz yıl süre ile Üsküdar müftüsü olarak görev yaptı. Ömer Nasuhi Bilmen'in Diyanet İşleri başkanlığına tayini üzerine Bekir Haki Yener'den sonra İstanbul Müftülüğü'ne bir süre vekalet etti. 8 Aralık 1961'de de asil olarak İstanbul müftülüğüne getirildi. Bu göreve, fiilen 20 Aralık 1961 tarihinde başladı. 15 Haziran 1963 tarihini taşıyan Başkanlık onayı ile İstanbul müftülüğünden emekli edildi ve yerine dersiamdan Şükrü Eren atandıysa da Bakan emriyle bu işlem iptal edildi.[1]

İbrahim Bedrettin Elmalı'nın İstanbul müftüsü olduğu yıllarda müftülüğün personel sayısı son derece azdır. Kadro, müftü, bir müftü yardımcısı, 2 müsevvit, bir müftü katibi ve 19 vaizden oluşmaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı Görevine Getirilmesi

Elmalı, İstanbul müftüsü iken, 7 Ekim 1965'te, 1965 tarihli ve 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı teşkilat kanunuyla ihdas edilmiş olan Personel Dairesinin ilk başkanı olarak tayin edildi. Kısa bir süre sonra da, Bakanlar Kurulu'nun 9 Aralık 1965 tarih ve 6/5619 sayılı Kararnamesi ile Diyanet İşleri başkanlığına tayin edildi. Buna göre Elmalı, Türkiye Cumhuriyeti'nin 8. Diyanet İşleri başkanı olmaktadır. Bu görevde bir yılını bile tamamlamadan, Bakanlar Kurulu'nun 11 Ekim 1966 gün ve 6/7162 sayılı kararı ile emekliye sevk edildi.[2] İstanbul (1969-1973) ve Afyon (1973-1977) Milletvekili olarak iki dönem Parlamento'da görev yaptı. Milletvekilliği sonrasında Finike'ye yerleşerek ömrünün kalan kısmını burada geçirdi. Finike'de, 5 Aralık 1994 gecesi, kıldığı teheccüd namazının ardından ruhunu, evinde Yüce Mevla'ya teslim etti. Finike İlçe Mezarlığı'na defnedildi.

Merhum Elmalı, hiç evlenmemiştir. Yayımlanmış herhangi bir kitap veya makalesi bulunmamaktadır.

Bir Bakanın keyfi kararı ile, müslümanların gözbebeği bir din büyüğümüz azledilemez

Kurtuluş bundadır

ZAFER İSLAMİYETİNDİR

Diyanet Teşkilâtımız muhtariyet mücadelesini ergeç kazanacaktır

Elmalı'nın Azlini İsteyenler

Daima hakka karşı

AKIS DURUM YÖN AKŞAM Cumhuriyet

DURUM DERGİSİ:

AKİS DERGİSİ:

YÖN DERGİSİ:

Diyanetin hakkını korudu

Bu nuranî çehre hiçbir zaman unutulmayacak

Diyanetin Tarafını Tutanlar

Daima hakkın yolunda

Cab Yeni İstanbul FEDAİ

YENİ İSTANBUL:

Yeni İstanbul, 14 Ekim 1966

Kişiliği

İbrahim Bedrettin Elmalı, dinî yükseköğrenimini Cumhuriyet dönemi eğitim kurumlarından olan Darülfünun İlahiyat Fakültesi'nde yapmış ilk İstanbul müftüsü ve ilk Diyanet İşleri başkanıdır. Ayrıca Elmalı, Ömer Nasuhi Bilmen'den sonra, İstanbul müftüsü olarak vazife alıp, bilahare Diyanet İşleri reisliğine getirilen ikinci şahıstır.

Elmalı, seleflerinden Ahmet Hamdi Akseki, Ömer Nasuhi Bilmen gibi, dinî meselelerde otoriter, telif sahibi, yüksek dinî eğitim kurumlarında ders okutmuş bir âlim oluşuyla değil; görevli bulunduğu bütün kurumlarda ve bilhassa Üsküdar ve İstanbul müftülükleri sırasında çalışkanlığıyla, disipliniyle, idarî mevzuata vukufuyla temayüz etmiş bir kişidir. Başka bir ifade ile yetenekli bir bürokrat oluşuyla öne çıkmıştır. Üsküdar müftüsü iken şahsına yapılan birtakım ithamlara cevap verirken söylediği, "Türkiye'de mevcut müftüler arasında beş on tane muameleye aşina kimse varsa onlardan birisinin de ben olduğumu göğsümü gere gere söyler ve iddia edebilirim."[3] şeklindeki ifadesi, onun bu özelliğine işaret etmektedir. Ayrıca, Devlet Arşivi'nde çalışmak üzere Başvekâlet'e yazdığı 31 Ekim 1944 tarihli dilekçesinden onun Arapça ve Farsça bildiğini, "eski yazıların muhtelif çeşitlerine âşina" olduğunu, tarihî eserleri ve arşiv kuyudatını tetkike heves ve merakının bulunduğunu öğreniyoruz.

Henüz otuzlu yaşlarında iken yakalandığı ve uzun süre mücadele ettiği tüberküloz hastalığı, bazen onun aylarca görevinden uzak kalmasına sebep olduğu gibi, bu durum onu derinlikli ilmî faaliyetlerden de alıkoymuş olabilir.

Memuriyeti boyunca mal-mülk edinmemiştir; nitekim dosyasındaki bir kayıtta kendisi hakkında bilgi verilirken nafakası üzerine vacip olan kimseler ve emlak-servet hususlarında "yoktur" kaydı düşülmüştür.

Dönemi ve Maruz Kaldığı Sıkıntılar

İbrahim Bedrettin Elmalı'nın müftülük ve reislik görevlerinde bulunduğu 1950'li ve 1960'lı yıllar, siyasî iktidarların Diyanet teşkilatına müdahalelerinin yoğun olduğu, reis ve müftülerin zaman zaman tezyif, tahkir ve tehdide maruz kaldıkları yıllardır. Bilhassa üst düzey görevlere hem atamalarda hem de bu görevlerden uzaklaştırmalarda birtakım tavassutlara, politik tasarruflara sıkça rastlanmaktadır. 1960'dan 1966'ya kadar yedi yıl içerisinde tam yedi kişinin Diyanet İşleri başkanı olarak tayin edilip kısa süre sonra bu görevden uzaklaştırılmaları, bunun en çarpıcı örneğidir. Bir müftü ve Diyanet İşleri başkanı olarak İbrahim Elmalı da bu tür müdahalelere maruz kalmış kişilerin başında gelir. Şöyle ki:

Elmalı'ya İstanbul müftülüğü ve dolayısıyla Diyanet İşleri başkanlığı yolunun açılmasında Üsküdar müftülüğüne getirilişi bir dönüm noktasıdır. Hocanın Üsküdar müftülüğüne atanmasından önceki son görevi Çalışma Vekâleti Kâğıt İşleri Müdürlüğü birinci sınıf mümeyyizliğidir. Bu görevde iken, 24 Eylül 1953 tarihli bir dilekçe ile Diyanet İşleri Başkanlığına başvurarak Başkanlıkta herhangi bir göreve atanmasını talep etmiştir. Bu talepten iki ay kadar sonra, izinde olan dönemin Diyanet İşleri Başkanı Eyüp Sabri Hayırlıoğlu'na Başvekâlet Müsteşarı Salih Korur'un vekalet ettiği bir sırada, Başkanlık Zat İşleri Müdürlüğünce kendisine önce İstanbul Adalar müftülüğü teklif edilmiş; ancak sonuçta, Mekki Üçışık'ın Kadıköy müftülüğüne naklen tayini ile açılan Üsküdar müftülüğüne atanmıştır. Elmalı, müftülüğe tayininin ileri sürüldüğü şekilde, Başkanın bilgisi dışında ve hemşehrisi olduğu ileri sürülen Zat İşleri müdürünün himayesiyle yapıldığı iddiasını reddetmiştir. Ancak, İbrahim Bedrettin Elmalı'nın hem Üsküdar ve İstanbul müftülüğüne ve hem de Diyanet İşleri başkanlığına getirilişlerinde birtakım müdahale ve tercihlerin olduğu bilinen bir vakıadır. Ne var ki, Elmalı'yı reisliğe getiren siyasî irade, maalesef onun rahatça çalışmasına, hizmet etmesine, icraatta bulunmasına imkân tanımamıştır. En acısı da yine politik mülahazalarla, rencide edici tarzda ve olaylı bir şekilde reislikten uzaklaştırılmış olmasıdır. Şunu da belirtelim ki, Elmalı'ya reva görülen politik baskılar, Diyanet İşleri başkanlığı görevinden alınışındaki haşin üslûp, halkın dikkatinden kaçmamış ve insanımız bu tavra medenice tepkisini göstermiştir. Nitekim bu süreçte, çıktığı bir yurtdışı gezisini tamamlamasına bile fırsat verilmeden baskı ile

İbrahim Elmalı'nın Antalya Finike'deki mezarı.

hocanın geri çağrılmasından haberdar olan Ankaralıların, buna tepki olarak Elmalı'ya büyük teveccüh göstermeleri ve buna nişane olmak üzere kendisini havaalanında coşkulu bir konvoyla karşılayıp şehre kadar sevgi ve hürmet gösterileri arasında Başkanlık binasına kadar uğurlamaları, Başkanlık tarihinde belki de ilk defa karşılaşılan bir hadise olmuştur. Nihayet görevden alındığında da, görevine iade edilmesi için Başbakanlığa yüzlerce mektup ve telgraf gönderilmiştir.[4]

Kaynakça

BULUT, Mehmet, "Dönemleri ve Öne Çıkan Hizmetleriyle Diyanet İşleri Başkanları: İbrahim Bedrettin Elmalı (1903-1994)", Diyanet Aylık Dergi, sayı: 248 (Ağustos 2011), s. 52-55.

İbrahim Bedrettin Elmalı'nın Diyanet İşleri Başkanlığı'ndaki özlük dosyası.

"İbrahim Bedrettin Elmalı", Diyanet İşleri Başkanlığı Biyografik Teşkilat Albümü: 1924-1989, Ankara 1989.

"Yeni Diyanet İşleri Başkanımız İbrahim Bedreddin Elmalı", Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi, V (1966), sayı: 1-2, s. 3-6.

Dipnotlar

1 Dönemin Diyanet İşleri Başkanı Hasan Hüsnü Erdem'dir.

2 Diyanet İşleri Başkanı olarak Elmalı ve görevi sırasında Başkanlıktaki gelişmeler konusunda bkz. Mehmet Bulut, "Dönemleri ve Öne Çıkan Hizmetleriyle Diyanet İşleri Başkanları: İbrahim Bedrettin Elmalı", *Diyanet Aylık Dergi*, sayı: 248 (Ağustos 2011), s. 52-55.

3 Sözü edilen ifadenin yer aldığı dilekçe, Elmalı'nın özlük dosyasında yer almaktadır.

4 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)'nde bunlardan 161 adedi bulunmaktadır (BCA, 30.1.0.0/23.135).